

Tussen Rijn en Lek 1970 3 : tijdschrift voor de geschiedenis van het gebied tussen Kromme Rijn en Lek

<https://hdl.handle.net/1874/9702>

TUSSEN RIJN EN LEK
TIJDSCHRIFT VOOR DE GESCHIEDENIS VAN HET
GEBIED TUSSEN KROMME RIJN EN LEK

4e jaargang

nr. 3

september 1970

Redactie-commissie:

A. Graafhuis, Utrecht; P.M. Heijmink Liesert, Schalkwijk;
L.M.J. de Keyzer, Houten J.Th.M. Oostendorp, Bunnik;
G.M. Staal, Odijk; W. Thoomes, Houten.

Redactie-adres:

P.M. Heijmink Liesert, Jhr. Ramweg 45, Schalkwijk.

Eindredactie:

A. Graafhuis, Utrecht.

Inhoud van dit blad:

Bestuursmededelingen.

De spits van de gemeentetoren te Schalkwijk, P.M. Heijmink Liesert

De stenen poort te Houten L.M.J. de Keijzer

Ledenlijst per 1 september 1970. (Redactie)

De kerkzaal en het broederhuis der Evangelische Broedergemeente
te Zeist A. Graafhuis

Lidmaatschap: f 10,-- per jaar

Postrekening nr. 214585 t.n.v. Raiffeisenbank Houten.

t.g.v. rekening Historische Kring.

Bestuursmededelingen:

Adreswijzigingen:

Bij verhuizing wordt men verzocht het nieuwe adres terstond aan de sekretaris bekend te maken. Het voorkomt vertraging in de toezending van periodiek, konvokaties e.d. Bovendien wordt voorkomen dat via gemeenten het nieuwe adres moet worden gevraagd, hetgeen niet alleen extra tijd kost maar ook extra legeskosten.

Opgraving te Vechten:

Op 10 oktober a.s. worden de leden de gelegenheid geboden een kijkje te gaan nemen naar de opgraving te Vechten. Het betreft hier een gedeelte van een rijnarm met een soort overslagplaats. Tijd en plaats worden nog nader bekendgemaakt.

Bijeenkomst:

De eerste bijeenkomst van het seizoen 1970/71 zal zijn op 13 oktober a.s., om 20.00 uur, in het Gereformeerd Centrum te Bunnik. Deze avond is te beschouwen als een kontaktavond. Men kan deze avond nader kennismaken met de provinciaal archeoloog, de heer van Tent, die ook een praatje zal houden over opgravingen. De heer Dekker zal een uiteenzetting geven over ansichtkaarten, de heer de Keijzer over munten en de heer Heijmink Liesert over gedachtenisplaatjes. Verder bestaat er deze avond ruime gelegenheid voor de aanwezigen om nader met elkaar kennis te maken en van gedachten te wisselen. Ook zullen boeken worden tentoongesteld met betrekking tot de geschiedenis van de provincie en plaatsen in de provincie. Het verdere programma voor het nieuwe seizoen wordt zo spoedig mogelijk bekendgemaakt.

Het bestuur

De spits van de gemeentetoren te Schalkwijk.

In 1954 en latere jaren werd de gemeentetoren in Schalkwijk volledig gerestaureerd, waarbij ook de 13,5 meter hoge spits een grondige beurt kreeg. Hoe harmonieus ook de verhouding tussen toren en spits, toch is deze spits niet de originele. Rond het jaar 1735 bleek de spits namelijk zo vervallen dat deze slechts door vernieuwing behouden zou kunnen worden. Op verzoek van de gecommiteerden der geërfden van Schalkwijk werden Matthijs Hoveling, timmerman te Vleuten en Jan Croese, leidekker te Vianen, uitgenodigd bestek en kostenraming te maken. Beide heren kwamen op maandag 7 april 1736 naar schalkwijk, stelden een onderzoek in en kwamen tot de conclusie dat de spits in zodanig vervallen toestand verkeerde, dat van reparatie geen heil te verwachten was en er ook aan de kerk nogal wat te herstellen viel.

In hun verslag gaven Hoveling en Croese te kennen, dat de oude spits van 70 voet moest worden gesloopt en dat er een spits gemaakt kon worden van 50 voet voor 2200 gulden of een kap op de toren voor 300 gulden minder.

Omdat de kerk geen bijzondere inkomsten had werd besloten de kosten om te slaan over de morgentalen (belasting over de oppervlaktemaat morgen); de ene helft voor de eigenaar en de andere helft voor de gebruiker. Op 28 april van het jaar 1736 werd aan de Staten 's Lands van Utrecht geldelijke steun verzocht. De geërfden besloten op 2 juni d.a.v. dat een spits van 50 voet te verkiezen was boven het maken van een dak op de toren. Nog op 31 juli werd in het huis van Judith van Linden, weduwe van Johan van Oucop, wonende in het gerechtshuis van Schalkwijk, tot aanbesteding overgegaan. Het bestek vermeldt, dat de spits van 70 voet moest worden afgebroken tot aan de muurplaten en dat daarvoor in de plaats een achtkantige spits zou kunnen worden gebouwd van 50 voet. Bovendien moest het portaal voor de toren worden gesloopt, terwijl de oude deur met hengels zou worden gebruikt als toegangsdeur in de toren. De kerk moest twee maal gewit worden, het oude knekelhuis afgebroken en een nieuw gebouwd aan de zuidzijde vanaf een

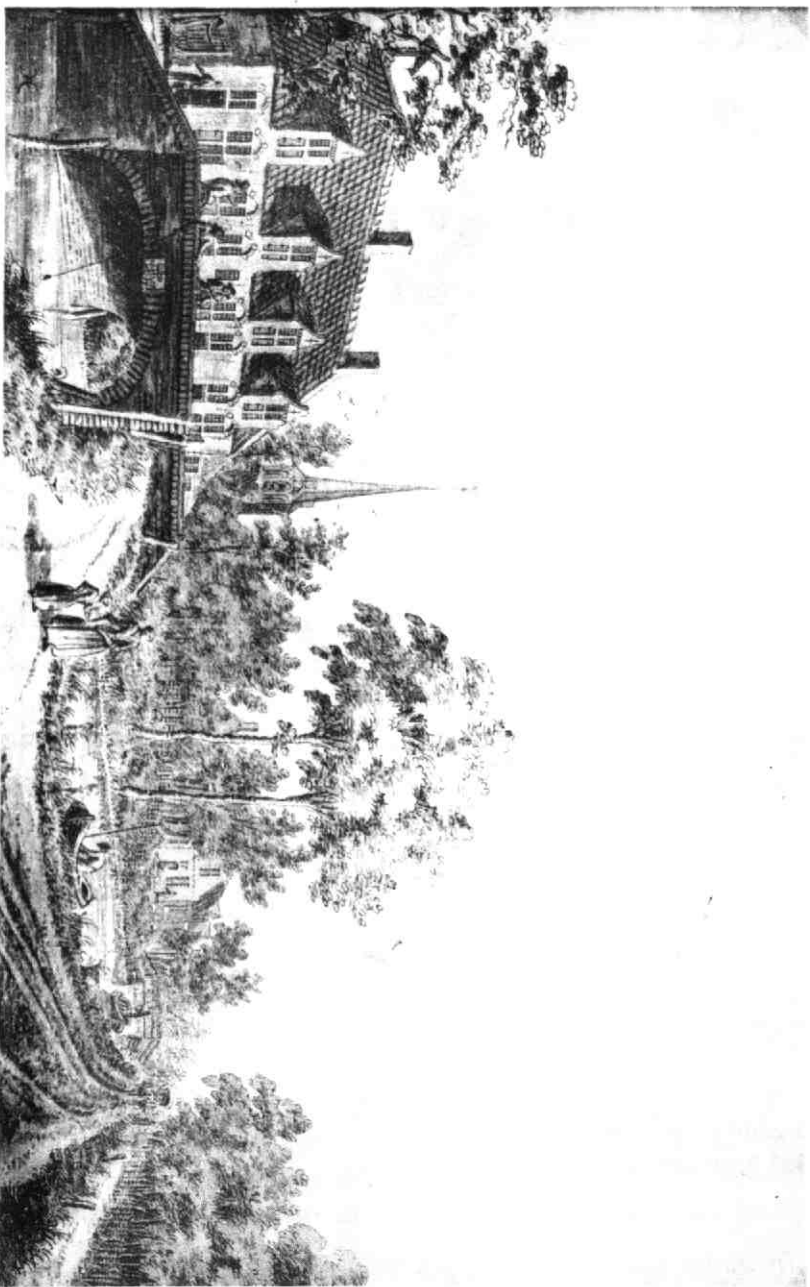

Gezicht op de N.H. kerk te Schalkwijk met gerestaureerde gemeentetoren en 13,5 meter hoge spits.

pilaar van het koor tot de pilaar van de kerkekamer. De aannemer moest de preekstoel verplaatsen naar het koor en op een stenen voet zetten. Het maken van de spits werd ingezet door Johannes Castelijm voor f 975,-- en voor hetzelfde bedrag overgenomen door Jan de Ridder. Het overige werk aan kerk en knekelhuis werd aangenomen door Berend Heijland voor f 898,-. De reparatie van het torenuurwerk geschiedde door Dirk de Graaf; doodgraver Van Deventer nam het grondwerk aan; schilder van het wijzerbord was Van Heumen en smid Gerrit de Kruijf. Het geheel der werkzaamheden moest binnen de tijd van drie maanden gereed zijn.

In 1798 werden eigendom en onderhoud van de torens van hervormde kerken overgedragen aan de burgerlijke overheid, vooral omdat de lasten van het onderhoud van kerk en toren samen voor de meeste hervormde gemeenten te hoog werden.

Daarom is het besluit van de gemeenteraad van Schalkwijk (van 9 juni 1911) de gemeentetoren te herstellen nog steeds heel gewoon. De bestaande spits zou worden afgebroken en van het afkomende materiaal kon een korte nieuwe bedekking ter hoogte van omstreeks drie meter worden gemaakt. Het nieuwe spitsje werd zo geplaatst dat het over het muurwerk zou reiken. De wijzerplaten - met het uurwerk daaraan gemonteerd - werden lager aangebracht. Er kwam een nieuw luik om uit en in te klimmen en om de vlag te kunnen uitsteken. De bedekking moest worden voorzien van nieuwe leien, volgens monster, met leihaken en geoliede nagels, terwijl de opdracht was om de hoekkepers eveneens met leien te vlechten. Verder zou de uiterste spits afgedekt worden met lood, de wijzerplaten worden geverfd in de opgegeven kleur en de cijfers en wijzers worden verguld. Bij acclamatie werd besloten het werk, behoudens goedkeuring van gedeputeerde staten, te gunnen aan G. Beisterveld en Zonen te Utrecht voor een bedrag van f 400,--. Gedeputeerde Staten keurden het besluit goed, doch het kerkbestuur van de N.H. gemeente verzocht de raad op zijn besluit terug te komen. De raad nam dit verzoek in de vergadering van 7 juli 1911 echter voor kennisgeving aan. Vervolgens deed de Rijksarchitect van de monumenten te 's-Gravenhage bij brief van 19 juli d.a.v. mede-

Gezicht op het dorp Schalkwijk met de N.H. kerk en haar
70 voet hoge spits. Foto van een tekening door D. v. d. Burg.

deling, dat waarschijnlijk binnen enkele dagen een subsidie van de minister van binnenlandse zaken zou kunnen worden verwacht, wanneer althans van gedeeltelijke afbraak werd afgezien.

De minister deed zijn schrijven van 28 juli vergezeld gaan van een rapport van de rijksarchitect, waaruit bleek, dat de toren stamt uit de 13e of 14e eeuw en voor het grootste gedeelte in romaanse stijl was opgetrokken; het bovenste deel in gotische stijl.

De minister nodigde de raad uit de nodige stappen te doen om de gedeeltelijke sloping van de spits te voorkomen. Naar aanleiding van dit verzoek werd de heer Beisterveld geraadpleegd. Deze was bereid de toren overeenkomstig de bestaande vorm en afmeting te herstellen en met nieuwe leien te dekken, alles

voor f 1196,--. De raad besloot op dit aanbod in te gaan, mits het rijk zou bijdragen. Bij brief van 10 augustus 1911 berichtte de minister dat, vanwege de vele aanvragen, geen subsidie in het uitzicht kon worden gesteld. Hierna werd met de kerkelijke gemeente onderhandelingen gevoerd over een bijdrage en toen ook dit op niets uitliep wist burgemeester J.P. Kleinschmit de heer Beisterveld te bewegen de spits te restaureren voor f 800,--. Op 9 november 1911 ging de raad hiermee accoord. Zo kon worden voorkomen dat de torenspits nog eens werd verlaagd.

P.M. Heijmink Liesert.

Bronnen:

Domarchieff inv. nr. 4000

Archief gemeente Schalkwijk.

De Stenen Poort te Houten.

Aan de Van Tiellandtweg voor het perceel nr. 3, kadastraal bekend gemeente Houten, sectie A, nr. 487, is een poortgebouw gelegen, dat dateert uit de 16e eeuw.

Het heet "De Stenen Poort" en is een van de weinige overblijfselen van de beschermde boerderijen in ons gebied.

Omringd door een gracht of brede sloot was het poortgebouw de enige toegang tot de boerderij, zodat de bewoners in vroeger tijden beschermd waren tegen het platteland onveiligmakende lieden. Dit alles was een groot voorrecht. Lang niet iedere bewoner van een hofstede kon zich nl. op deze manier beschermen. Op de eerste plaats moest men hiertoe de toestemming verkrijgen van het toenmalig bestuur. Dergelijke versterkingen konden namelijk wel eens een bolwerk gaan vormen tegen de plaatselijke adellijke kasteelheren en tegen de landsheren. Bovendien moest men wel een grootgrondbezitter zijn om zich de uitgave van de bouw van zo'n poortgebouw te kunnen veroorloven. Men mag daarom gerust stellen, dat dit bouwwerk van bijzondere betekenis is voor de geschiedenis van onze boerderijen.

De afmetingen van de poort aan de voorzijde zijn uitwendig 5,50 x 6,00 meter en inwendig 4,35 x 4,80 meter. De hoogte van de zijgevels bedraagt 5,00 meter. Het gebouwtje wordt afgedekt met een zadeldak, gedekt met riet. De topgevel aan de voorzijde is een trapegevel, welke aan de achterzijde vlechtingen heeft in het metselwerk. De hoogte tot de bovenkant van de rietvorsten is 9,30 meter. De doorgangen hebben mooie geprofileerde omlijstingen en zijn tot in de boog gemeten aan de voorzijde 5,30 meter en aan de achterzijde 5,80 meter hoog. De naar de weg gekeerde zijde heeft twee zware van eikenhout vervaardigde deuren. Boven de deuren is op een houten latei een gemetselde vulling aangebracht, waarin een blind rond venster. In de achterdoorgang is geen deur meer. Daar is het gedeelte boven de latei dichtgeplankt met eiken delen, met daarin een deurtje om op de zolder te kunnen komen.

De zolder is gelegen op ca. 4,10 meter en samengesteld uit baksteen (afmeting 25 x 12 x 5,5 cm). De zolder is bedekt met plavuizen met een afmeting van 20 x 20 cm. Het geheel wordt gedragen door kinderbalkjes, die rusten op één zware en twee lichtere moerbalken. In de zijmuren zijn aan de binnenzijde, op zithoogte, sparingen aangebracht, ter breedte van 2,35 meter en tot de hoogte van de boogafsluiting boven de ingang. In de sparingen is een lichtspleet aangebracht. De hoeken van het gebouw zijn verstevigd door steunberen, tot een hoogte van 5,00 meter.

Het poortgebouw wordt thans gebruikt als wagenstalling en behoort tot de achtergelegen boerderij.

Regenten van de Beyerskameren te Utrecht, in 1594 gefundeerd door Adriaan Beyer en zijn huisvrouw Alijdt de Bruin Jansdochter, hebben "De Stenen Poort" in Houten nog steeds in bezit.

L.M.J. de Keijzer.

Ledenlijst

per 1 september 1970

J. van Arkel,	Overeindseweg 34a, Jutphaas, post Utrecht.
A.J.M. Asselbergs,	Provincialeweg 24, Bunnik.
J.C.F.F. Baak,	Kon. Wilhelminaweg 2, Houten.
F.J. Backer,	Pr. Christinalaan 10, Bunnik.
N.D.G. Bangma,	Kon. Wilhelminaweg 4, Houten.
Pastoor H.J.M. Bary,	St. Nicolaaslaan 1, Odijk.
Ir.W.J.A. Benjaminse,	Pr. Bernhardstraat 32, Bunnik
M. van den Berg,	Burg. Haefkensstraat 9, Houten.
J.Th. Bernard,	De Meent 54, Odijk.
J.F.Q. van Beijnen,	Pr. Bernhardstraat 10, Bunnik.
Mw.P.W.Ph.v.d.Bilt-
Nielen,	Pr. Beatrixstraat 23, Bunnik.
P.H. Bogaard,	Park Voorn 3, De Meern.
W. Bonthuis,	Stationslaan 9, Houten.
J.G.M. Boon,	Floris van Egmontstraat 27, Lopik.
Dr. W.J.Boone,	Oldebarnaveeltlaan 7, Amersfoort.
N.C. Bouwman,	Herenweg 29, Houten.
J. Bramer,	Sterrenboslaan 3, Driebergen-Rijsenburg.
Drs.J.J S. Broertjes,	Zeisterweg 58, Odijk.
M.C. van Bruchem,	Waalweg 74A, Tull en 't Waal, post
Vreeswijk.
C. van de Brug,	Dorpsstraat 18a, Bunnik.
R.Th.M. de Bruin,	Schalkwijkseweg 2, Houten.
Th.H.M. de Bruin,	Ten Oeverstraat 160, Zwolle.
Mw.M.de Bruijn-Pauw,	Burg.van de Weijerstraat 10, Bunnik.
P.W. Buisman,	Merwedekade 215-bis, Utrecht.
A. van de Bunt,	Herenweg 33-bis, Houten.
Bureau voor naamkunde
van de Kon.Ned.Akade-
mie van wetenschappen,	Keizersgracht 569-571, Amsterdam (C).

Mw. J.S.K. van de Burg-
Fokkema,
Drs. J. Buijs,
Mw. B.E. Buijs-de Geus,
Mw. H. ten Cate-Gerritsen,
C.N.M. Commandeur,
Mr. P.H. Damsté,
Drs. C. Dekker,
Mw. C.D.W. Derksen-van
Glabbeek,
F.C. Diks,
Mw. J.M. Dix-Visser,
H.N.J. van Drogenbroek,
J.G.M. van Echtelt,
Mw. G.M. J. Elberse-
Buskermolen,
Drs. D.J.H. van Elden,
Mej. J. Elings,
Th. Fijan,
Mw. H. Geessink-Foks,
Gemeentebestuur van
Houten,
W.T.J. de Gier,
A. van der Goot,
A. Graafhuis,
W. Grapendaal,
H.A. van der Grind,
H.P.A. van der Grind,
Jac. J. van der Grind,
Mw. C.J. van der Grind-
van Hengstum,
F.A. Groen,

Graaf Janlaan 36, Zeist.
Pr. Bernhardstraat 45, Bunnik.
Pr. Bernhardstraat 45, Bunnik.
Prof. de Vrijerlaan 22, Odijk.
Zeisterweg 98, Odijk.
Groenekanseweg 20, De Bilt.
Singel 103, Odijk
Mw. van Vollenhovenpark 34, Driebergen.
Jhr. Ramweg 4, Schalkwijk.
Pr. Christinalaan 12, Bunnik.
A. van den Heuvelstraat 11, Bunnik.
Loerikseweg 73, Houten.
Achterdijk 44, Odijk.
H. v.d. Vechtlaan 8, Bunnik.
Lange Uitweg 72, Tull en 't Waal, post
Schalkwijk.
Herenweg 22, Houten.
Pr. Beatrixstraat 16, Bunnik.
Utrechtseweg 8, Houten.
Pres. Kennedystraat 33, Hedel.
Pr. W. de Zwijgerlaan 24, Houten.
Cobradreef 16, Utrecht.
Jan van Arkelstraat 13, Vianen.
Loerikseweg 11, Houten.
Agricolastraat 140, Wijk bij Duurstede.
Graaf Adolflaan 23-II, Zeist.
Loerikseweg 11, Houten.
Van Heemskerklaan 41, Doorn.

H.S. Groenen,
Dr. C. Gruijs,
J.P. Hans,
H.Tj. ten Have,
St. Henricusschool,
St. Henricusschool,
W.G.H.A.Hesselman, arts,
Mej.J.H.A.van den Heuvel,
W.M. van den Heuvel,
A.H. Heijmink Liesert,
Mej.E.M.Heijmink Liesert,
J.J. Heijmink Liesert,
Mej. M.A.Heijmink Liesert,
P.M. Heijmink Liesert,
C.J. Hillebrand,
Prof.Dr. D.J. Hoens,
Dr. A.H. Holtz,
Dr. R.A. Hoogland,
Ir. W.J. van den Houdt,
L.A. Houthakker,
Prof.Dr.W. van Iterson,
Drs.C.M.A.M.Janssen,
Mr. H.M. de Jonge,
E.H.M Jongerius,
A.P.P. van Kampen,
D. Kamstra,

A.J. van Kempen,
P.M. Keijzer,
L.M.J. de Keijzer,
D.K. Klootwijk,
P.J.W. Koch,
A.A. de Koning,

Singel 49, Odijk.
Herenweg 35, Houten.
Burgweg 4, Odijk.
Pr. W. de Zwijgerlaan 26, Houten.
Beusichemseweg 92, 't Goy, post Houten.
Zeisterweg 23, Odijk.
Ds. van Haaftenlaan 33, Odijk.
Kon. Julianastraat 16, Houten.
Provincialeweg 19, Schalkwijk.
Wickenburghselaan 41, Schalkwijk.
Schalkburgerstraat 1, Hengelo (Ov.)
Bornsestraat 45, Hengelo (Ov.)
Wickenburghselaan 41, Schalkwijk.
Jhr. Ramweg 45, Schalkwijk.
Herenstraat 107, Werkhoven.
Haydnlaan 33, Bilthoven.
Schoolplein 2, Utrecht.
Wittevrouwensingel 11, Utrecht.
Livingstonelaan 1258, Utrecht.
Herengracht 417, Amsterdam.
Kersbergenlaan 33, Zeist.
Zeisterweg 56, Odijk.
Ds. Jan Mindenuslaan 28, Odijk.
Waijensedijk 7, Houten, post Utrecht.
Karel Doormanlaan 132, Hilversum.
Walseweg 78, Tull en 't Waal, post
Vreeswijk.
Kon. Julianaalaan 10, Bunnik.
St. Nicolaaslaan 100, Odijk.
Binnenweg 2, Houten.
Pr. Margrietstraat 5, Bunnik.
Wth. van Rooijenweg 10, Houten.
Abdijgaarde 1, Odijk.

- W.J. Kruitwagen,
A. de Kruijf,
G. de Kruijf,
O.A. Kuik,
N. Lagerweij,
H. van Leeuwen,
N. Legemaat,
Mw. L. Leppink-Oosterloo,
H.A.S. Leijten,
Joh. van der Linden,
M. Link,
Mw. T. van der Louw-van
der Griend,
H.A. Ludwig,
F.R.M. Meltzer,
P.W. Merkenhof,
N.C. Middelkoop,
J.H. Moesman,

Mej. E. J. M. van Mook,
M. Narold,
C. Nederveen,
J. Nell,
M.C.D. Niemantsverdriet,

J.Th.M. Oostendorp,
A.H. van Oostrom,
A.G. van Ophem,
Mw. A. Ossentjuk-Baxter,
A.Th. Pastoors,
C. Pater,
H.C.W.M. Peek,
Mw. J.P.M. Peek-Vemooij,
Provincie Utrecht,

Loerikseweg 29, Houten.
Joh. de Kruijfstraat 14, Bunnik.
Buitenzorglaan 25, Ede.
Hobbemastraat 40, Utrecht.
Beverweertseweg 19, Werkhoven.
Schoudermantel 31, Bunnik.
Achterdijk 66, Werkhoven.
Engweg 26, Bunnik.
St. Nicolaaslaan 64, Odijk.
Provincialeweg 85, Bunnik.
Kon. Julianalaan 12, Bunnik.
Waalseweg 46, Tull en 't Waal, post
Vreeswijk.
Sparrenlaan 56, Driebergen.
Tolhuislaan 1, Bunnik.
Dorpsstraat 23, Bunnik.
Vlierweg 22, Houten.
Lange Uitweg 94, Tull en 't Waal,
post Schalkwijk.
Pr. Marijkeweg 3, Houten.
Schoudermantel 29, Bunnik.
Burg. Haefkensstraat 49, Houten.
Achterdijk 78, Werkhoven.
Lange Uitweg 41, Tull en 't Waal,
post Schalkwijk.
Ds. Pasmastraat 2, Bunnik.
Loerikseweg 52, Houten.
Pr. Beatrixstraat 36, Bunnik.
Verlengde Slotlaan 58, Zeist.
Jhr. Ramweg 20, Schalkwijk.
Achterdijk 22, Bunnik.
Loerikseweg 28, Houten.
Schoudermantel 44, Odijk.
Achter Sint Pieter 20, Utrecht.

Dr. J.H.E.Reeskamp,
Ir. L.J.S. Reinders,
Dr. A.N.J.Reinders Folmer,
W.N.R.M.Renckens, arts,
J. Renes,
Mw.S. van Rhijn-de Koning,
Ir. J.M. Riemens,

J. Rinck,
Mw.V. Rinck-de Ruiter,
Mr. L.A. Ritz,
H.J. Ruiter
Mw.C.A.Ruys-Haitsma Mulier,
Rijksarchief Utrecht,
Drs. J.G.S.Schemmekes,
A.S.M. van Schip,
A.F. Schmidt,
E. Schoenmaker,
W.A. Schuurman,

A.J. van Selm,

H.M.F. de Sévaux
Mw. A. Sipkes-Roetert,
G. Smilda,
G. Smit,
G.M. Staal,
Mw.A.J.Th.Staal-Rijkelijk-
huizen,
Mej. A. Stamhuis,
Mr. J.N. Stempels,
W. Stoker,
W.A. Stoker,
Mej.L.H. Tapperman

Postbus 81, Utrecht.
Harderwijkerweg 121, Dieren.
Borsenburg 10, Amstelveen.
Provincialeweg 11, Schalkwijk.
Ds. Pasmastraat 21, Bunnik.
Daam Fockemalaan 79, Amersfoort.
Langbroekerdijk 6, Odijk, post
Driebergen.
A. van den Heuvelstraat 6, Bunnik.
A. van den Heuvelstraat 6, Bunnik.
Kon.Julianalaan 26, Bunnik.
Ds.Jan Mindenuslaan 12, Odijk.
Valkenkamp 37, Driebergen.
Alexander Numankade 201, Utrecht.
Vlierweg 56, Houten.
Boomgaardweg 60, Odijk.
Kon. Wilhelminastraat 15, Bunnik.
Heemsteedseweg 2, Houten, post Utrecht.
Lange Uitweg 43, Tull en 't Waal,
post Schalkwijk.
Lekdijk 36, Tull en 't Waal, post
Schalkwijk.
Vinkenlaan 38, Malden.
Pr. Bernhardstraat 42, Bunnik.
Wolter Heukelslaan 58, Utrecht.
Pothuizerweg 23, Schalkwijk.
Boomgaardweg 31, Odijk.
Boomgaardweg 31, Odijk.
Zeisterweg 33, Odijk.
Kolonel Daumerielaan 5, Brussel.
Govert Flinckstraat 11, Utrecht.
Nassastraat 20, Utrecht.
Wolter Heukelslaan 44, Utrecht.

W. Thoomes,
Mej. A. Uiterwaal,
M.E.J. van der Vegt,
Mej.W.J. van der Vegt,
A.H. Veldhorst,

Zr. E.M. Vendrig,
J. Verkerk,
G.C.J. Vernooij,
Dr. R.M. Versteegh,
A. Vissers,
F.P. van Vliet,
P.J.M. Vos, arts,
H.A. de Vries,
J. van Vuurde,
H.H.J.H. Wemmerslager,
F.C.J. Wevers,
F.H.C. Weijtens,
A.A.J. van der Wielen,
Th.G. Wieman,
C.A. van Wiggen,
P.H. de Winter,
A.G. de Wit,
Mej.R.Wolswijk,
J. Wttewaall,

A.J. van Wijk,
A.W. van Wijk,
P. IJkema,
Mej.J.W. van Zaanen,
J. Zeeman,

Drs. H. Zegeling,

Burg.Haefkensstraat 43, Houten.
Kon. Julianalaan 5, Bunnik.
Loerikseweg 18, Houten.
Amalia van Solmsstraat 134, Den Haag.
Jan van der Heijdenstraat 27, Amers-
foort.
Jhr. Ramweg 17, Schalkwijk.
Ds. van Haaftenlaan 25, Odijk.
Rijnseweg 3, Odijk.
Wilhelminapark 33, Utrecht.
Neereind 19, Schalkwijk.
Neereind 27, Schalkwijk.
Loerikseweg 23, Houten.
Pr. Hendrikweg 40, Houten.
Provincialeweg 72, Bunnik.
Ds. van Haaftenplantsoen 8, Odijk.
Verdiweg 407, Amersfoort.
Utrechtseweg 320, De Bilt.
Loerikseweg 33A, Houten.
Jhr. Ramweg 46, Schalkwijk.
Burg.van de Weijerstraat 17, Bunnik.
Burg.van de Weijerstraat 11, Bunnik.
De Meent 56, Odijk.
St. Nicolaaslaan 98, Odijk.
Wickenburghseweg 7, 't Goy, post
Houten.
Werkhovenseweg 1, Odijk.
Werkhovenseweg 4, Odijk.
Vlierweg 30, Houten.
Pahud de Mortangesdreef 142, Utrecht.
Achterdijk 4, Tull en 't Waal, post
Schalkwijk.
Ds. Jan Mindenuslaan 5, Odijk.

- Mw.P.L.M.Zuidwijk-
Schölvinck,
G. Zwart,
Mw.P.M.Zwart-de Vries,
J.A. Zijderlaan,
J.G. Zijffers,
H.H. van Zijl,
P.J.A. van Zijl,
Oudheidkundige vereniging
"Flehite"
Archeologische werkgemeen-
schap Utrecht,
Stichts-Hollandse Historische
Vereniging,
Raad van beheer van de Van
de Poll-stichting,
Slotzusters Augustinessen,
Priorij "Gods Werkhof",
Pr. Bernhardstraat 49, Bunnik.
Burg. van de Weijerstraat 5, Bunnik.
Burg. van de Weijerstraat 5, Bunnik.
Nr. 62, Polsbroek.
Hasebroekstraat 37-bis, Utrecht.
Molenweg 44, Bunnik.
Schoudermantel 87, Bunnik.
Westsingel 50, Amersfoort.
Juliusstraat 7, Utrecht.
Postbus 31, Woerden.
Platolaan 24, Zeist.
Hollendewagenweg 16, Werkhoven.

De kerkzaal en het broederhuis van de
Evangelische Broedergemeente te Zeist

Zeist - "Het is 19 oktober 1768. Op het broeder- en zusterplein te Zeist, waar enkele decennia tevoren de Evangelische Broedergemeente werd gevestigd, is het een drukte van belang. Wat er gaande is? Om half 9 in de avond zal de laatste zangdienst in de oude kerkzaal van het slot worden gehouden. De nieuwe zaal wordt morgen in gebruik genomen, maar vanavond staat - voor het laatst - de kerkzaal in het centrum.

De 45-jarige Christian Gregor, organist van de Broedergemeente, zal de zangdienst leiden. Hij is niet de eerste de beste: als musicus en als dichter speelt hij een belangrijke rol. Het gezangboek

van de Broedergemeente bevat een groot aantal liederen van de graaf van Zinzendorf, die door Gregor voor de gemeentezang in de eredienst geschikt gemaakt werden. En op Palmzondag en de eerste Advent wordt nog heden ten dage het door hem gecomponeerde Hosianna gezongen."

Wars van pracht en praal

In Zeist was men enerzijds blij met de nieuwe kerkzaal, anderzijds was men met weemoed vervuld, omdat de kleine zaal in het mooie slot niet meer bruikbaar was. Maar in de dienst op die 19e oktober 1768 overheerste toch de dankbaarheid en met grote blijdschap

De nog lang niet vergeten, zeer geslaagde excursies naar Zeist in 1969 brachten de redactie ertoe over te gaan tot de plaatsing van het hier volgende artikel (zie: Utrechtsch Nieuwsblad van 4 september 1968, Zeister editie, pag. 4). Zij was van oordeel dat Zeist niet ver buiten het gebied van onze vereniging ligt en dat er naar alle waarschijnlijkheid ook "tussen Rijn en Lek" wel belangstelling voor zal bestaan.

A.G.

wachtte men de volgende dag af.

Van heinde en verre - met name uit Haarlem en Amsterdam - waren de gemeenteleden samengestroomd om de plechtige ingebruikneming van de nieuwe kerkzaal mee te beleven.

Bovenstaande gegevens zijn ontleend aan het prachtig uitgevoerde boekje van dr. J. Meerdink te Zeist, dat onder de titel: "De kerkzaal en het broederhuis der Evangelische Broedergemeente te Zeist" door het seminarie van de Broedergemeente zelf werd uitgegeven.

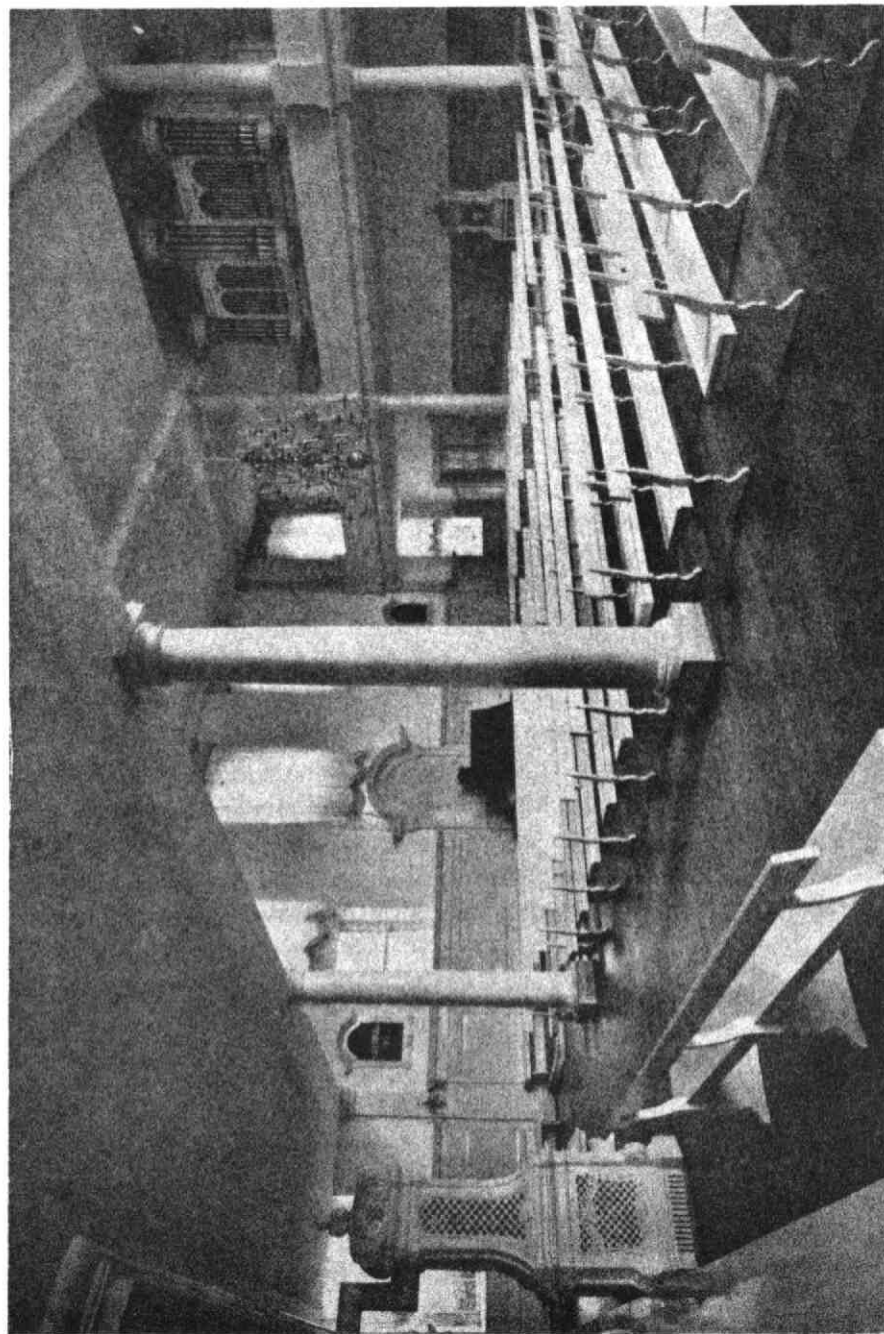
Uit belangstelling

Het opmerkelijke is, dat dr. Meerdink louter uit belangstelling voor de geschiedenis van de Broedergemeente tot het schrijven van dit boekje gekomen is, een werk dat hem twee jaar lang zijn vrije uren gekost heeft. "Een offer?"

Natuurlijk. Maar de geschiedenis van de Broedergemeente is zó interessant en zó nauw verweven met die van de gemeente Zeist, dat je - als lid van de Oudstenraad en als geboren Zeistenaar - bijna onmiddellijk overtuigd bent van de noodzaak tot het vastleggen van de meest belangrijke feiten". "En dat heb ik, met hulp van anderen, trachten te doen," aldus dr. Meerdink, directeur van het bureau van statistiek van de gemeente Amsterdam. In 1937 promoveerde hij in Utrecht op het proefschrift "De achteruitgang van de geboorte". Hij was enige tijd verbonden aan een demografisch instituut in het Amerikaanse Bombay. Behalve lid van de Evangelische Broedergemeente is dr. Meerdink ook lidmaat van de hervormde kerk.

In het boekje van dr. Meerdink worden eerst enige bladzijden gewijd aan de oude kerkzaal in het slot, dat door de heer van Zeist-Comelis Schellinger - aan de Broedergemeente in gebruik gegeven was.

In de "Geheymschrijver van Staat en Kerke der Vereenigde Nederlanden beginnende met die van de provincie Utrecht (uitgegeven in 1759) is een nauwkeurige beschrijving van de "Gemeensaal" te vinden.

Interieur van de kerkzaal in 1968.

De plannen tot de bouw van de kerkzaal dateerden van het begin van de zestiger jaren (der achttiende eeuw). Men was het pas in een veel later stadium eens over de vraag, waar precies de zaal komen moest. Het aanvankelijke plan om de zaal tussen de huizen van Van Laer (Zusterplein nr. 16) en van Verbeek (Zusterplein nr. 8) op te trekken werd na veel heen en weergepraat goedgekeurd. Er waren er die aan plaatsing bij het Rond dachten (waarvoor aan het karakter van het Slot stellig grote afbreuk gedaan zou zijn), er waren er ook die de zaal in het slot wilden vergroten (o.a. Cornelis Schellinger), er waren er tenslotte die de zaal gebouwd wensten te zien naast het Broederhuis (o.a. Leonard Dober, Johannes de Watteville en August Spangenberg, de grote Drie van de Broedergemeente in de 18e eeuw).

Interieur

Wie de zaal nu gaat bezoeken om een rijk interieur te vinden zal bedrogen uitkomen. De Broedergemeente is altijd wars geweest van pracht en praal. Maar, zo zegt dr. Meerdink: "Ziet men in de eenvoud het kenmerk van het ware dan ontkomt men niet aan de "noblesse", aan het karakter en de stijl waarin de geest dezer 18e eeuwse gemeente zich in de ruimtewerking, de proporties van lengte, breedte en hoogte en de op wit afgestemde kleur uitspreekt." Let wel: de mooie witte banken van vandaag, stonden er in 1768 niet, ze waren ongeverfd en gladgeschaafd, meer niet, sommige zelfs zonder leuning.

Het witte schilderwerk dateert van ca. 1850 en werd voor het eerst aangebracht door mr. schilder, behanger en stoffeerder Broeder Frederik Fries, die aan de Karpervijver woonde en aan de Lageweg zijn werkplaats had.

Toen in 1957 de Uniteit der Broedergemeente 500 jaar bestond werd de grote oud-hollandse kroon in de kerkzaal gehangen als geschenk van de vele vrienden der gemeente.

De beide kachelovens, die onmiddellijk opvallen en de beide wanden voortreffelijk sieren, zijn van de firma Martin en werden in de 19e eeuw vervaardigd.

Orgel

Tenslotte nog iets over het orgel in de kerkzaal, het instrument, dat in de samenkomsten van de Broedergemeente onmisbaar is. Het gaat in de diensten - zangdiensten, liefdemalen of avondsalsdiensten - vooral om "een met zorg bijeengezochte serie van liederen, die in wisselzang tussen gemeente, broeders en zusters en het kerkkoor telkens verbonden en begeleid door het orgel ten uitvoer worden gebracht." De dichter-predikant ds. John. P. Hasebroek (1812-1896) schreef, onder de indruk van wat hij in Zeist had gehoord: "En waarlijk 't is een zegelied/Dat uit die tempelhorens vliet/Door Herrnhut's kinderen aangeheven/Wien God een tent hier heeft gebouwd/En tevens onder 't groene hout/Een tempeltent gegeven . . .

Het oudste orgel was van orgelbouwer C.E. Friederici uit Gera in Saksen. Deze had het vak geleerd bij Gottfried Silbermann (1683-1753), die vooral bekend werd door het domorgel in Freiburg, dat hij bouwde.

Op 12 juli 1883 werd het orgel voor de prijs van f 6000,-- overgedaan aan de Ned. hervormde gemeente te Arnhem. De eerste Advent van dat jaar werd het tegenwoordige orgel van de Utrechter Witte ingewijd, een instrument, dat Richard Hol nog op dezelfde dag bespeelde en dat niet zo lang geleden werd gewijzigd en uitgebreid door de Utrechtse orgelbouwer Blank, thans gevestigd in Herwijnen.

A. Graafhuis